

شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران و برخی کشورهای جهان از منظر گزارش مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳-۲۰۱۴)

منیرالسادات میراحسنی

کارشناس ارشد اقتصادی

m-mirahsani@yahoo.com

براساس گزارش سالانه مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳-۲۰۱۴) کشورهای سوئیس، سنگاپور، فنلاند، آلمان، ایالات متحده، سوئد، هنگ کنگ، هلند، ژاپن و انگلستان ۱۰ اقتصاد نخست رقابت‌پذیر جهان هستند. در میان کشورهای منطقه خاورمیانه بهترین رتبه‌ها به ترتیب به کشورهای قطر با رتبه ۱۳، امارات متحده عربی با رتبه ۱۹ و عربستان سعودی با رتبه ۲۰ تعلق دارد. در میان ۱۴۸ کشور مورد مطالعه در گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴) رتبه رقابت‌پذیری ایران ۸۲ و شاخص آن ۴/۰۷ بوده که نسبت به شاخص رقابتی ۴/۲۲ و رتبه رقابت‌پذیری ۶۶ در بین ۱۴۴ اقتصاد جهان در سال گذشته ۱۶ پله بدتر شده است. رتبه‌های ایران همواره در رکن اندازه بازار و شاخص‌های اساسی و پایه مطلوب بوده است. در این رکن شاخص اندازه بازار داخلی با رتبه ۱۸، شاخص اندازه بازار خارجی با رتبه ۲۵ و شاخص سهم تولید ناخالص داخلی، بر اساس برابری قدرت خرید (PPP) از تولید ناخالص داخلی جهان بر اساس PPP با رتبه ۱۷ بیاتر ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های کشور می‌باشند. با این حال، شاخص و رتبه‌های رقابت‌پذیری ایران در هر ۳ سطح توسعه و ۱۱ رکن از ارکان دوازده‌گانه رقابت نسبت به سال گذشته بدتر شده‌اند. بیشترین کاهش رتبه ایران در سطح نخست توسعه یعنی الزامات پایه و رکن فضای اقتصاد کلان بوده که با ۴۳ پله نزول از رتبه ۵۷ به رتبه ۱۰۰ رسیده است. همچنین، از بدترین رتبه‌های ایران می‌توان به شاخص تورم با رتبه ۱۴۸، شاخص تعرفه‌های تجاری با رتبه ۱۴۷، شاخص میزان مالکیت خارجی با رتبه ۱۴۸، شاخص واردات به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۱۴۷، شاخص ظرفیت کشور در جذب استعدادها با رتبه ۱۴۵، شاخص دسترسی آسان به وام با رتبه ۱۴۸، شاخص دسترسی به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با رتبه ۱۳۶ اشاره نمود. از بهترین رتبه‌های ایران می‌توان به شاخص پس‌انداز ناخالص ملی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۱۵، شاخص بدهی ناخالص دولتی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۹ اشاره نمود. براساس این گزارش، از میان ۱۶ عامل محدودکننده ایجاد کسب‌وکار، به ترتیب ۵ عامل ثبات سیاسی، ضوابط و مقررات ارزی، دسترسی به منابع مالی، تورم، بوروکراسی دولتی و زیرساخت ناکافی سهمی بیش از ۷۰ درصد از عوامل محدودکننده کسب‌وکار در ایران را به خود اختصاص داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: رقابت‌پذیری، ارکان رقابت، کارایی، بهره‌وری.

۱. مقدمه

تحلیل و بررسی شاخص‌های رقابت‌پذیری در کشور و مقایسه سالانه رتبه رقابت‌پذیری کشورهای جهان با یکدیگر، ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و نقاط قوت و از طرف دیگر چالش‌ها و نقاط ضعف را در بخش‌های مختلف کشور نمایان می‌سازد. این در حالی است که تغییر رتبه و شاخص‌های رقابت‌پذیری، نسبت به سال گذشته، ضرورت‌ها و موانع قانونی و همچنین مقررات زائد و چالش‌برانگیز و اثرات اجرایی آنها را در کشور برای سیاستگذاران روشن نموده و آنها را در برنامه‌ریزی‌ها و اتخاذ سیاست‌های آتی راهنمایی می‌نماید.

گزارش رقابت‌پذیری جهانی که هر ساله توسط مجمع جهانی اقتصاد (WEF)^۱ منتشر می‌شود، از سال ۲۰۰۵ تحلیل‌های رقابت‌پذیری خود را با استناد به داده‌های کشورهای مورد مطالعه و گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی و با استفاده از شاخص جهانی رقابت‌پذیری (GCI)^۲ پایه‌ریزی نموده و شاخص‌های رقابتی این کشورها را در حوزه‌های مختلف مورد تحلیل و مقایسه قرار می‌دهد. ایران نیز طی ۴ سال گذشته از طریق مرکز تحقیقات و مطالعات اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در این خصوص با این مجمع همکاری می‌نماید.

۲. شاخص جهانی رقابت‌پذیری

در گزارش رقابت‌پذیری جهانی، شاخص جهانی رقابت‌پذیری (GCI)^۳ به‌عنوان ابزاری جامع برای اندازه‌گیری اصول بنیادین اقتصاد خرد و کلان رقابت ملی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بر این اساس، شاخص‌های متعدد و متنوعی مورد مطالعه قرار گرفته و سعی شده است توان رقابت اقتصادی و توانایی کشورها در تأمین رفاه برای شهروندان مشخص گردد. رتبه‌ها در این مقاله نشان‌دهنده میزان توانایی هر کشور برای فروش و تأمین محصولات و خدمات خود و توان هر کشور در دستیابی به رفاه اقتصادی پایدار در کوتاه‌مدت و میان‌مدت است. شاخص رقابت‌پذیری کشورها در محدوده ارقام یک تا ۷ به‌طور کمی محاسبه می‌شود؛ بر این اساس هرچه شاخص به رقم ۷ نزدیکتر باشد قدرت رقابت‌پذیری کشور بیشتر است. این شاخص، متوسط وزنی اجزای گوناگونی است که جنبه‌های مختلف رقابت را اندازه‌گیری می‌نمایند. این اجزا در ۳ رکن کلی الزامات اساسی، عوامل افزایش کارایی و عوامل نوآوری جای می‌گیرند. ۳ رکن اساسی رقابت‌پذیری خود به ۱۲ زیر شاخه

1. World Economic Forum (WEF)
2. Global Competitiveness Index (GCI)
3. Global Competitiveness Index (GCI)

بررسی شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران و... ۱۰۹

تقسیم می‌شوند (نمودار ۱). این در حالی است که ارکان ۱۲ گانه رقابت‌پذیری نیز به بیش از ۱۱۰ زیرگروه تقسیم می‌شوند.

۱۲ رکن تعیین‌کننده شاخص رقابت جهانی عبارتند از نهادها^۱، زیربنای^۲، فضای اقتصاد کلان، بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی، آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی، کارایی بازار کالا، کارایی بازار کار، توسعه بازار مالی، تکنولوژی، اندازه بازار، مهارت‌های کسب‌وکار و نوآوری.

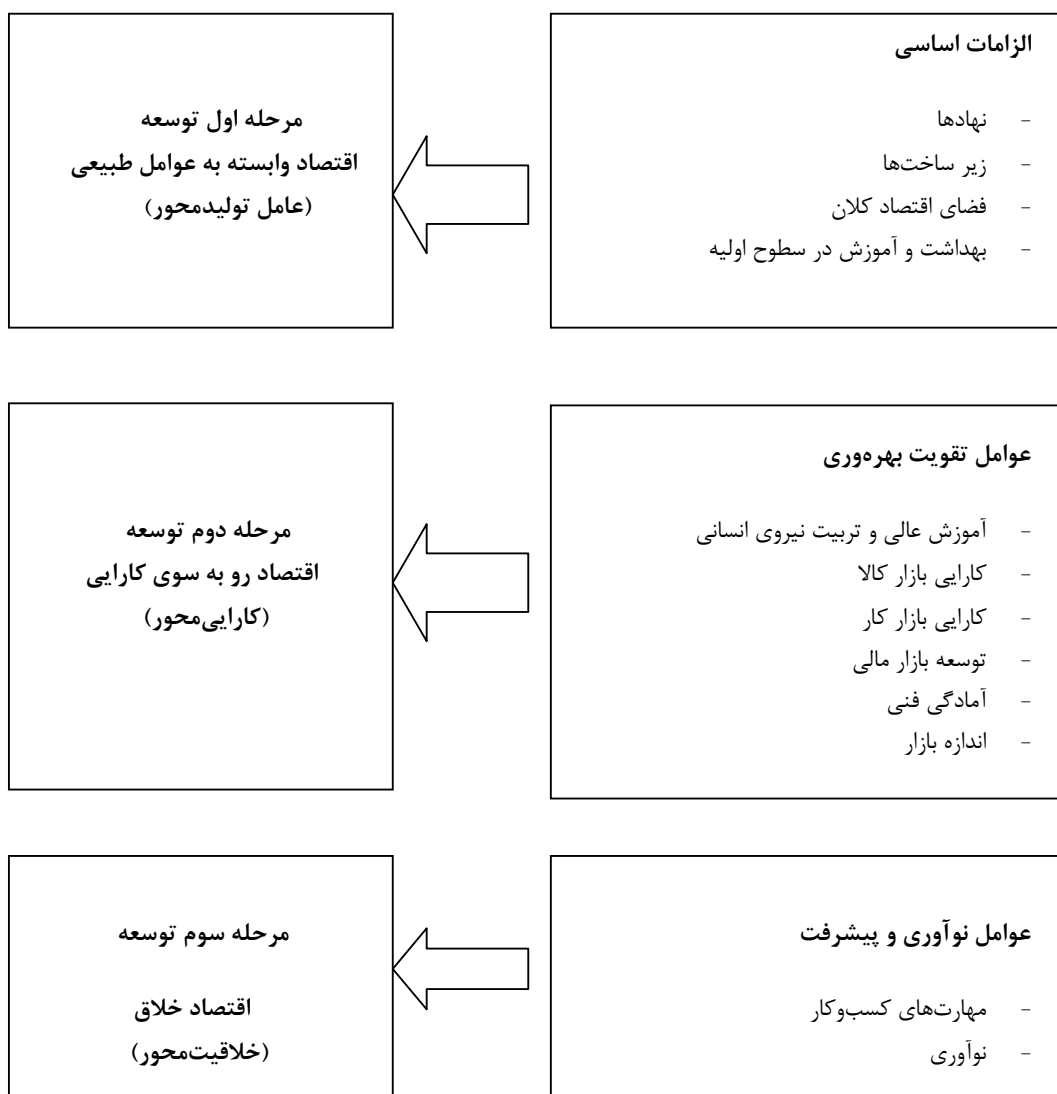
۳. تعریف رقابت

بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی رقابت به‌عنوان مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عوامل که سطح بهره‌وری را تعیین می‌نمایند تعریف می‌شود. سطح بهره‌وری نیز، به نوبه خود مجموعه‌ای از سطح رفاه است که می‌تواند از طریق اقتصاد حاصل شود، همچنین سطح بهره‌وری به‌واسطه نرخ بازگشت سرمایه در یک اقتصاد تعیین می‌شود که به نوبه خود عوامل بنیادین نرخ رشد در یک کشور محسوب می‌شوند. به‌عبارت دیگر، اقتصادی رقابتی‌تر است که در طول زمان به رشد سریع‌تری دست یابد.

۴. ارتباط ارکان رقابت با سطوح توسعه

علیرغم اینکه ارکان رقابت برای تمام کشورها یکسان می‌باشد، اما آشکار است که اثرات این عوامل بر کشورهای مختلف متفاوت بوده و بنا به سطح توسعه کشورها روش‌های متفاوتی برای ارتقای رقابت وجود دارد. در واقع، در کشورهای جهان دستمزدها ضمن حرکت در مسیر توسعه افزایش می‌یابد و به منظور حفظ این درآمد بالاتر بهره‌وری می‌بایست بهبود یابد. گزارش رقابت‌پذیری با معرفی ارکان دوازده‌گانه رقابت و ارتباط این ارکان با سطوح توسعه کشورهای جهان را در ۳ سطح توسعه یا مراحل گذار از سطح یک به ۲ یا از سطح ۲ به ۳ قرار داده است.

1. Institutions
2. in Frastructure

۴-۱. سطح اول توسعه: نهاده محور

بر اساس تئوری‌های اقتصادی توسعه و فروض محاسبه شاخص جهانی رقابت (GCI) اقتصادی که در مرحله اول توسعه و به تعبیر گزارش رقابت جهانی، نهاده محور^۱ قرار دارد با سایر کشورها تنها بر اساس عوامل طبیعی خود یعنی منابع طبیعی و نیروی کار بدون مهارت ابتدایی رقابت می‌نماید. بنگاه‌ها نیز در فروش کالاها و محصولات خود بر اساس قیمت‌های پایه رقابت می‌نمایند که این بهره‌وری پایین آنها به دستمزدهای پایین

1. Factor-Driven Stage

منجر می‌شود. حفظ رقابت در این مرحله از توسعه، در درجه نخست به عملکرد خوب نهادهای دولتی و خصوصی (رکن ۱)، توسعه مناسب زیرساخت‌ها (رکن ۲)، فضای با ثبات اقتصاد کلان (رکن ۳) و نیروی کار سالم که حداقل آموزش نخستین را دیده است (رکن ۴) بستگی خواهد داشت (نمودار ۱).

۴-۲. سطح دوم توسعه: کارایی محور

بهره‌وری اقتصادی که در مرحله بالاتری از رقابت قرار دارد، با بالا رفتن درجه توسعه یافتگی، افزایش یافته و دستمزدها افزایش می‌یابند. در این مرحله کشور به سوی سطح دوم توسعه یعنی کارایی محور^۱ پیش می‌رود. با افزایش کارایی تولید، کیفیت تولیدات و دستمزدها افزایش می‌یابند، اما قیمت‌ها نمی‌توانند زیاد شوند. در این مرحله، رقابت از طریق آموزش و تربیت در سطوح عالی (رکن ۵)، کارایی بازار کالا (رکن ۶)، عملکرد خوب بازار کار (رکن ۷)، بازارهای مالی توسعه‌یافته (رکن ۸)، توانایی بهره‌برداری از مزایای فناوری‌های موجود (رکن ۹) و یک بازار بزرگ داخلی یا خارجی (رکن ۱۰) افزایش خواهد یافت (نمودار ۱).

۴-۳. سطح سوم توسعه: خلاقیت محور

در نهایت، در کشوری که در مرحله نوآوری (خلاقیت محور)^۲ قرار می‌گیرد، دستمزدها تنها در صورتی که کسب و کار توان رقابت با محصولات جدید و منحصر به فرد را دارا باشد افزایش خواهند یافت. در این مرحله بنگاه‌ها می‌بایست با تولید کالاهای جدید و گوناگون با استفاده از پیچیده‌ترین فرایندهای تولید (رکن ۱۱) و نوآوری‌های جدید (رکن ۱۲) رقابت نمایند.

۵. رقابت‌پذیرترین کشورهای جهان

بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴) سوییس با شاخص رقابتی ۵/۶۷ برای پنجمین سال پیاپی رقابت‌پذیرترین اقتصاد جهان را دارا بوده است. پس از آن کشورهای سنگاپور، فنلاند، آلمان و ایالات متحده آمریکا در رتبه‌های ۲ تا ۵ جهان قرار می‌گیرند. آلمان در سال جاری با ۲ رتبه ارتقا به رتبه ۴ رسید. ایالات متحده که تا ۴ سال پیش رقابت‌پذیرترین اقتصاد جهان را در اختیار داشت، طی سال‌های اخیر روندی نزولی را طی کرده و در گزارش (۲۰۱۲-۲۰۱۳) ردیف ۷ جهان را به خود اختصاص داد. در سال جاری این کشور با دو رتبه ارتقا به جایگاه ۵ رقابت‌پذیری در جدول صعود کرده است. پس از آمریکا، کشورهای سوئد، هنگ کنگ، ژاپن و انگلستان به ترتیب در رده‌های بعدی رقابت‌پذیری قرار می‌گیرند.

1 Efficiency-Driven Stage
2. Innovation-Driven Stage

جدول ۱. رتبه و شاخص رقابت‌پذیرترین کشورهای جهان در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۴) در مقایسه با ۲ سال گذشته

کشور	رتبه سال ۲۰۱۳	رتبه سال ۲۰۱۲	رتبه سال ۲۰۱۱	شاخص سال ۲۰۱۳ مقیاس (۱-۷)
سوئیس	۱	۱	۱	۵/۶۷
سنگاپور	۲	۲	۲	۵/۶۱
فنلاند	۳	۳	۴	۵/۵۴
آلمان	۴	۶	۶	۵/۵۱
ایالات متحده آمریکا	۵	۷	۵	۵/۴۸
سوئد	۶	۴	۳	۵/۴۸
هنگ‌کنگ	۷	۹	۱۱	۵/۴۷
هلند	۸	۵	۷	۵/۴۲
ژاپن	۹	۱۰	۹	۵/۴۰
انگلستان	۱۰	۸	۱۰	۵/۳۷

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۰)، مجمع جهانی اقتصاد.

همانگونه که ملاحظه می‌شود از آنجا که رقابت‌پذیری نسبی است رقم شاخص رقابتی در رقابت‌پذیرترین اقتصادهای جهان هم از ۵/۶۷ فراتر نرفته و تا رقم ۷ فاصله دارد. بدترین شاخص رقابتی نیز با رقم ۲/۸۵ به کشور چاد مربوط می‌شود که جایگزین کشور بروندي^۱ (یکی از کوچکترین و فقیرترین کشورهای آفریقایی) در گزارش سال گذشته گردیده است. شایان ذکر است که در این گزارش، با افزوده شدن ۴ کشور، تعداد کشورهای مورد مطالعه از ۱۴۴ به ۱۴۸ کشور افزایش یافته است.

۶. شاخص و رتبه رقابت‌پذیری برخی کشورهای منطقه و ایران در سال ۲۰۱۳ در مقایسه با ۲ سال گذشته

گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴) حاکی از آن است که در بین کشورهای منطقه خاورمیانه، قطر با شاخص رقابت‌پذیری ۵/۲۴ و کسب رتبه ۱۳، امارات متحده عربی با شاخص رقابت‌پذیری ۵/۱۱ و کسب رتبه ۱۹ و عربستان سعودی با شاخص رقابت‌پذیری ۵/۱۰ و کسب رتبه ۲۰ بهترین رتبه‌های رقابت‌پذیری را به خود اختصاص داده‌اند. این در حالی است که برخی کشورهای توسعه‌یافته از رتبه و شاخص رقابت‌پذیری پایین‌تری برخوردارند؛ به‌عنوان نمونه فرانسه با رتبه رقابت‌پذیری ۲۳، کره جنوبی با رتبه ۲۵، چین با رتبه ۲۹، ایتالیا با رتبه ۴۹ و روسیه با رتبه رقابت‌پذیری ۶۴ در رده‌های پایین‌تری نسبت به برخی کشورهای در حال توسعه قرار می‌گیرند. همچنین، کشورهای مالزی با رتبه رقابت‌پذیری ۲۴، برونئی (دارالسلام) با رتبه ۲۶، عمان با رتبه ۳۳، کویت با رتبه ۳۶، آذربایجان با رتبه

1. Burundi

۳۹، ترکیه با رتبه ۴۴، قزاقستان با رتبه ۵۰ و هند با رتبه ۶۰ حائز رتبه‌های رقابت‌پذیری نسبتاً خوبی در منطقه می‌باشند.

در گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴) و در بین ۱۴۸ کشور مورد مطالعه رتبه رقابت‌پذیری ایران ۸۲ و شاخص رقابت‌پذیری ۴/۰۷ بوده است. این در حالی است که در سال گذشته در میان ۱۴۴ اقتصاد جهان، شاخص رقابتی ایران ۴/۲۲ و رتبه رقابت‌پذیری ۶۶ بوده که از این نظر ۱۶ پله بدتر شده است.

جدول ۲. رتبه و شاخص رقابت‌پذیری ایران و برخی کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۳ در مقایسه با سال گذشته

کشور	رتبه سال ۲۰۱۳	رتبه سال ۲۰۱۲	رتبه سال ۲۰۱۱	شاخص سال ۲۰۱۲ مقیاس (۱-۷)	شاخص سال ۲۰۱۳ مقیاس (۱-۷)
قطر	۱۳	۱۱	۱۴	۵/۳۸	۵/۲۴
امارات متحده عربی	۱۹	۲۴	۲۷	۵/۰۷	۵/۱۱
عربستان سعودی	۲۰	۱۸	۱۷	۵/۱۹	۵/۲۰
فرانسه	۲۳	۲۱	۱۸	۵/۱۱	۵/۲۳
مالزی	۲۴	۲۵	۲۱	۵/۰۶	۵/۲۴
برونئی	۲۶	۲۸	۲۸	۴/۸۷	۴/۹۵
چین	۲۹	۲۹	۲۶	۴/۸۳	۴/۸۴
عمان	۳۳	۳۲	۳۲	۴/۶۵	۴/۶۴
کویت	۳۶	۳۷	۳۴	۴/۵۶	۴/۵۶
آذربایجان	۳۹	۴۶	۵۵	۴/۴۱	۴/۵۱
بحرین	۴۳	۳۵	۳۷	۴/۶۳	۴/۴۵
ترکیه	۴۴	۴۳	۵۹	۴/۴۵	۴/۴۵
برزیل	۵۶	۴۸	۵۳	۴/۴۰	۴/۳۳
هند	۶۰	۵۹	۵۶	۴/۳۲	۴/۲۸
روسیه	۶۴	۶۷	۶۶	۴/۲۳	۴/۲۵
اردن	۶۸	۶۴	۷۱	۴/۲۳	۴/۲۰
گرجستان	۷۲	۷۷	۸۸	۴/۲۰	۴/۱۵
ارمنستان	۷۹	۸۲	۹۲	۴/۰۷	۴/۱۰
ایران	۸۲	۶۶	۶۲	۴/۲۲	۴/۰۷
لبنان	۱۰۳	۹۱	۸۹	۳/۸۸	۳/۷۷
مصر	۱۱۸	۱۰۷	-	-	۳/۶۳

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴)، مجمع جهانی اقتصادی.

۷. سهم بخش‌های مختلف اقتصادی در تولید ناخالص داخلی ایران

گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴) با استناد به گزارش‌های شاخص‌های توسعه بانک جهانی، گزارش اکونومیست و گزارش فکت بوک سازمان اطلاعات ایالات متحده سهم ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی در تولید ناخالص داخلی کشورهای مورد مطالعه را در جدولی ذکر نموده است. براین اساس، سهم ارزش افزوده بخش‌های کشاورزی، صنایع تولیدی، صنایع غیر تولیدی و خدمات ایران و برخی کشورهای منتخب در تولید

ناخالص داخلی کشور در جدول زیر توزیع شده است. به طوری که ملاحظه می‌شود، خدمات با ۴۵ درصد بیشترین سهم را در تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۲۰۱۲ میلادی به خود اختصاص داده است. پس از آن، ۳۴ درصد از تولید ناخالص داخلی ایران به بخش صنایع غیر تولیدی مربوط می‌شود و صنایع تولیدی تنها ۱۱ درصد از تولید ناخالص داخلی را شامل شده‌اند. همچنین، بخش کشاورزی نیز سهم نه‌چندان بالایی ۱۰ درصدی را از تولید ناخالص داخلی به خود اختصاص داده است.

جدول ۳. ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی به‌عنوان سهمی از تولید ناخالص داخلی در ایران و کشورهای منتخب

کشور	سهم بخش‌های اقتصادی		
	کشاورزی	صنایع تولیدی	صنایع غیر تولیدی
ایران	۱۰	۱۱	۳۴
چین	۱۰	۳۰	۴۳
کره جنوبی	۳	۳۱	۵۸
تایلند	۱۲	۳۹	۴۴
مالزی	۱۱	۲۶	۴۵
ترکیه	۹	۱۸	۶۴

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۴-۲۰۱۳)، مجمع جهانی اقتصادی.

طی سال‌های اخیر سهم بخش‌های اقتصادی ایران در تولید ناخالص داخلی تغییر چندانی به‌وجود نیامده است. این در حالی است که سهم صنایع غیرتولیدی نسبت به صنایع تولیدی در تولید ناخالص داخلی کشورهای توسعه‌یافته و نیز اقتصادهای در حال گذار همچون چین، کره جنوبی، مالزی، ترکیه و تایلند به‌مراتب بیشتر بوده است.

۸. سهم عوامل محدودکننده ایجاد کسب‌وکار در ایران

در تحقیق به‌عمل آمده توسط محققان بانک جهانی در خصوص مشکلات ایجاد کسب‌وکار در هر کشور، فهرستی از ۱۶ عامل مهم که بیشترین سهم را در محدود نمودن کسب‌وکار دارند تدوین و پس از یک مطالعه میدانی نتایج آن برای هر کشور در گزارش رقابت‌پذیری جهانی ارائه شده است.

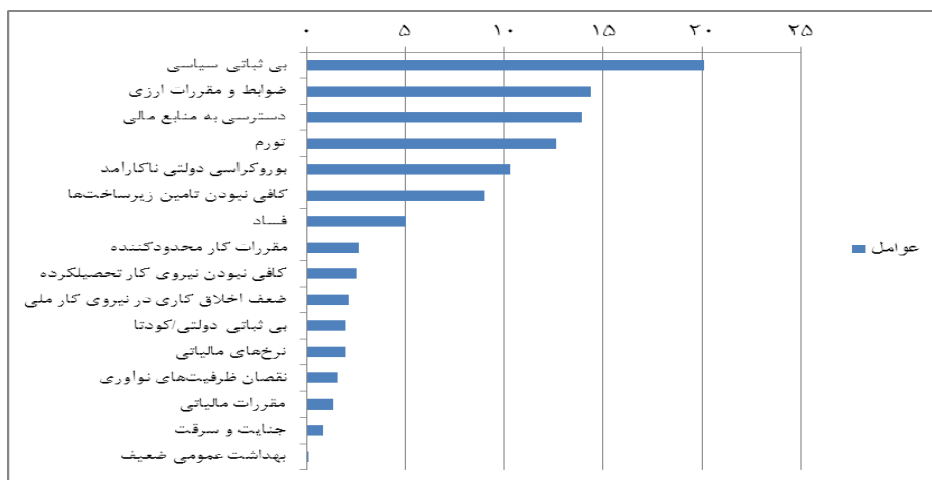
جدول ۴. سهم عوامل محدودکننده ایجاد کسب‌وکار در ایران

(درصد)

سهم	عامل
۲۰/۱	بی‌ثباتی سیاسی
۱۴/۴	ضوابط و مقررات ارزی
۱۳/۹	دسترسی به منابع مالی
۱۲/۶	تورم
۱۰/۳	بوروکراسی دولتی ناکارآمد
۹/۰	کافی نبودن تأمین زیرساخت‌ها
۵/۰	فساد
۲/۶	مقررات کار محدودکننده
۲/۵	کافی نبودن نیروی کار تحصیلکرده
۲/۱	ضعف اخلاقی کاری در نیروی کار ملی
۱/۹	بی‌ثباتی دولتی/کودتا
۱/۹	نرخ‌های مالیاتی
۱/۵	نقصان ظرفیت‌های نوآوری
۱/۳	مقررات مالیاتی
۰/۸	جنایت و سرقت
۰/۱	بهداشت عمومی ضعیف

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴)، مجمع جهانی اقتصادی.

چنانچه در جدول نشان داده شده است از میان ۱۶ عامل محدودکننده ایجاد کسب‌وکار در ایران به ترتیب ۵ عامل ثبات سیاسی، ضوابط و مقررات ارزی، دسترسی به منابع مالی، تورم، بوروکراسی دولتی و زیرساخت ناکافی سهمی بیش از ۷۰ درصد از عوامل محدودکننده کسب‌وکار در ایران را به خود اختصاص داده‌اند.

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۴)، مجمع جهانی اقتصادی.

نمودار ۲. سهم عوامل محدودکننده ایجاد کسب‌وکار در ایران

۹. رقابت پذیری ایران در میان کشورهای جهان

گزارش رقابت پذیری جهانی (۲۰۱۴-۲۰۱۳)، ایران با دارا بودن ۷۴/۸ میلیون نفر جمعیت، ۵۴۸/۹ میلیارد دلار تولید ناخالص داخلی، ۷۲۱۱ دلار تولید ناخالص داخلی سرانه و ۱/۲۰ درصد از سهم تولید ناخالص داخلی جهان بر اساس قدرت برابری خرید در میان ۱۴۸ کشور مورد مطالعه رتبه رقابت پذیری ۸۲ و شاخص ۴/۰۷ را کسب کرده است. این در حالی است که در سال گذشته در بین ۱۴۴ اقتصاد جهان، شاخص رقابتی ایران ۴/۲۲ و رتبه رقابت پذیری ۶۶ بوده که از این نظر ۱۶ پله بدتر شده است، همچنین طبق این گزارش رتبه سال گذشته ایران با مقیاس ۱۴۸ کشور مورد مطالعه ۸۱ برآورد می‌شود.

جدول ۵. تغییرات رتبه و شاخص رقابت پذیری ایران بنا بر گزارش‌های رقابت پذیری مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳-۲۰۱۰)

رتبه رقابت پذیری ایران	شاخص رقابت پذیری ایران	گزارش سال / تعداد کشور مورد مطالعه
۶۹	۴/۱۴	(۲۰۱۰-۲۰۱۱) (۱۳۹ کشور)
۶۲	۴/۲۶	(۲۰۱۱-۲۰۱۲) (۱۴۲ کشور)
۶۶	۴/۲۲	(۲۰۱۲-۲۰۱۳) (۱۴۴ کشور)
۸۲	۴/۰۷	(۲۰۱۳-۲۰۱۴) (۱۴۸ کشور)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت پذیری جهانی (۲۰۱۴-۲۰۱۰)، مجمع جهانی اقتصادی.

شاخص و رتبه رقابت پذیری ایران در هر ۳ رکن اساسی رقابت و توسعه نسبت به سال گذشته بدتر شده است.

- رکن الزامات پایه و اساسی: ایران به دلیل دارا بودن منابع غنی طبیعی و نیروی کار مناسب در سطح اول رقابت و توسعه یعنی الزامات اساسی (با محوریت عوامل تولید) همواره رتبه بهتری نسبت به ۲ رکن دیگر دارا بوده است، اما درعین حال بر اساس گزارش اخیر مجمع جهانی اقتصاد ایران در رکن الزامات اساسی شاخص رقابت پذیری ۴/۵ و رتبه ۷۵ را بین کشورهای جهان کسب نموده که نسبت به رتبه ۵۹ در سال گذشته ۱۶ پله نزول کرده است.

- رکن تقویت بهره‌وری: در مرحله دوم رقابت و توسعه یعنی افزایش بهره‌وری (با محوریت کارایی) ایران بین کشورهای مورد مطالعه شاخص ۳/۷ و رتبه ۹۸ را کسب نموده که ضمن کسب رتبه نامطلوب نسبت به سال قبل ۸ پله بدتر شده است.

- رکن نوآوری و خلاقیت: ایران در مرحله سوم یعنی نوآوری و پیشرفت (با محور خلاقیت) با کسب شاخص ۳/۴ و ۹ پله نزول از رتبه ۷۷ به رتبه ۸۶ پایین آمده است.

جدول ۶. رتبه ایران در عوامل و ارکان کلی رقابت‌پذیری در گزارشات رقابت‌پذیری سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۱۳)

رتبه ۲۰۱۳	رتبه ۲۰۱۲	رتبه ۲۰۱۱	رتبه ۲۰۱۰	عوامل کلی رقابت در ۳ سطح توسعه
۷۵	۵۹	۵۱	۶۳	الزامات اساسی (سطح اول توسعه)
۹۸	۹۰	۸۸	۹۰	عوامل، افزایش کارایی، (سطح دوم توسعه)
۸۶	۷۷	۸۳	۸۲	عوامل، نوآوری (سطح سوم توسعه)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۰-۲۰۱۴)، مجمع جهانی اقتصادی.

۱۰. رتبه رقابت‌پذیری ایران در ارکان ۱۲ گانه رقابت

سه عامل کلی رقابت خود به ۱۲ رکن تقسیم می‌شوند. تغییرات رتبه‌های رقابت‌پذیری ایران در سال جاری نسبت به سال‌های قبل در جدول زیر آمده است. چنانچه ملاحظه می‌شود رتبه‌های رقابت‌پذیری ایران بجز در یک رکن در سایر ارکان رقابت‌پذیری نسبت به سال قبل بدتر شده است.

رکن الزامات پایه رقابت‌پذیری شامل ۴ زیرگروه نهادها، زیرساخت‌ها، فضای اقتصاد کلان و بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی می‌باشد. در این رکن، به‌رغم ارتقای رتبه شاخص رقابتی زیرساخت‌ها از ۶۹ به ۶۵ رتبه کلی تنزل یافته است. دلیل عمده کاهش شدید رتبه ایران در رکن الزامات پایه، کاهش قابل ملاحظه رقابت‌پذیری ایران در رکن فضای اقتصاد کلان به میزان ۴۳ رتبه و رکن نهادها به میزان ۱۵ رتبه بوده است.

جدول ۷. رتبه ایران در عوامل و ارکان رقابت‌پذیری در سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۱۳)

عوامل کلی رقابت	ارکان دوازده گانه رقابت‌پذیری	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲	رتبه در سال ۲۰۱۳	جهت تغییرات
الزامات پایه	نهادها و موسسات	۸۲	۷۲	۶۸	۸۳	↘
	زیر ساخت‌ها	۷۴	۶۷	۶۹	۶۵	↘
	فضای اقتصاد کلان	۴۵	۲۷	۵۷	۱۰۰	↓
افزایش کارایی	بهداشت و آموزش ابتدایی	۵۴	۵۰	۴۶	۵۱	→
	آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی	۸۷	۸۹	۷۸	۸۸	↘
	کارایی، بازار کالا	۹۸	۱۰۳	۹۸	۱۱۰	↘
	کارایی، بازار کار	۱۳۵	۱۳۹	۱۴۱	۱۴۵	↘
	توسعه بازار مالی، آمادگی، فنی، اندازه بازار	۹۶	۱۰۴	۱۲۳	۱۳۰	↘
عوامل نوآوری و مهارت	مهارت‌های کسب و کار	۹۱	۹۲	۹۳	۱۰۴	↘
	نوآوری و خلاقیت	۶۶	۷۰	۶۵	۷۱	↘

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۰-۲۰۱۴)، مجمع جهانی اقتصادی.

1. Institutions
2. Infrastructure

در سطح دوم توسعه یعنی افزایش کارایی که شامل ارکان آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی، کارایی بازار کالا، کارایی بازار کار، توسعه بازار مالی، آمادگی‌های فنی و اندازه بازار می‌باشد؛ بهترین رتبه ایران به رکن اندازه بازار مربوط می‌شود که ۱۹ بوده است. بدترین رتبه ایران در این سطح به رکن کارایی بازار کار اختصاص می‌یابد که ایران در میان ۱۴۸ کشور مورد مطالعه در این خصوص رتبه ۱۴۵ را کسب نموده است. همچنین، توسعه بازار مالی با رتبه ۱۳۰ و آمادگی فنی با رتبه ۱۱۶ و کارایی بازار کالا با رتبه ۱۱۰ از دیگر ارکان رقابت‌پذیری نامطلوب ایران در این سطح می‌باشند.

رتبه ایران در سطح سوم توسعه یعنی عوامل کسب مهارت و نوآوری به‌رغم نزول ۹ پله‌ای نسبت به سال گذشته، همواره بهتر از سطح دوم توسعه بوده به‌ویژه در زمینه رکن نوآوری و خلاقیت که با ۶ پله کاهش رتبه ۷۱ را کسب نموده است. رتبه رقابت‌پذیری ایران در رکن مهارت‌های کسب‌وکار نیز از ۹۳ به ۱۰۴ بدتر شده است.

۱۱. رتبه و وضعیت رقابت‌پذیری ایران در شاخص‌های ارکان ۱۲ گانه در سال ۲۰۱۳ نسبت به سال‌های گذشته

شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در زیرشاخه‌های ارکان دوازده گانه برای سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۰) در جدول زیر آمده است، به طوری که ملاحظه می‌شود از آنجا که رتبه ایران در بیشتر شاخص‌های رقابت‌پذیری نسبت به سال قبل بدتر شده است در این بخش تنها به شاخص‌هایی که از وضعیت مطلوب‌تری برخوردارند می‌پردازیم. این در حالی است که بررسی هر یک از شاخص‌های رقابتی ایران که در حدود ۱۱۴ عدد بوده و مربوط به بخش‌های مختلف کشور می‌باشند به نوبه خود شایان توجه بوده و لازم است در دستگاه‌های ذیربط توسط کارشناسان مربوطه مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرند.

۱۲. تغییرات برخی رتبه‌ها و شاخص‌های رقابت‌پذیر ایران در گزارش (۲۰۱۴-۲۰۱۳)

از بهترین رتبه‌های ایران در رکن نهادها و مؤسسات می‌توان به رتبه شاخص اعتماد عمومی به سیاستمداران اشاره نمود که به‌رغم کاهش ۱۲ واحدی نسبت به سال گذشته از رتبه ۳۵ به ۴۷ که بدتر شده است هنوز هم نسبت به سایر شاخص‌های این رکن از رتبه زیر ۵۰ برخوردار بوده است.

در رکن زیرساخت‌ها بهترین رتبه‌های ایران در شاخص‌های کیفیت زیرساخت‌های ریلی با رتبه ۴۶، کیفیت ارائه برق با رتبه ۵۱ و شاخص تعداد خطوط تلفن ثابت فعال در ۱۰۰ نفر جمعیت با رتبه ۲۸ می‌باشد.

در رکن فضای اقتصاد کلان نیز رتبه ایران در شاخص پس‌انداز ناخالص ملی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۱۵، شاخص بدهی ناخالص دولتی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۹ حائز اهمیت می‌باشد.

در بخش شاخص‌های مربوط به رکن بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی شاخص شیوع سل (تعداد مبتلایان به سل در ۱۰۰ هزار نفر جمعیت) با رتبه ۴۷، شاخص شیوع ایدز (درصدی از بالغین بین ۴۹-۱۵ سال) با رتبه ۴۵ و شاخص نرخ ثبت‌نام در مقطع ابتدایی با رتبه ۶ از بهترین شاخص‌های این رکن می‌باشند.

در رکن آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی ایران در شاخص نرخ ثبت‌نام در آموزش عالی رتبه ۵۲ را کسب نموده که نسبت به سال قبل ۷ پله ارتقا یافته است. همچنین، شاخص کیفیت آموزش ریاضی و علوم با رتبه ۴۰- به‌رغم نزول ۸ پله‌ای در این سال- یکی از بهترین رتبه‌های ایران در این قسمت و سایر شاخص‌های رقابت‌پذیری می‌باشد.

اغلب شاخص‌های مربوط به ۲ رکن کارایی بازار کالا و کارایی بازار کار در ایران در سال جاری از وضعیت بدتری نسبت به سال گذشته برخوردار بوده‌اند. تنها شاخصی که میان شاخص‌های رقابت‌پذیری در این قسمت با بهبود مواجه گردیده، شاخص موانع تجاری است که با کسب رتبه ۱۱۳ نسبت به رتبه ۱۲۵ در سال قبل ۱۲ پله ارتقا یافته است.

ایران در ۲ رکن توسعه بازار مالی و رکن آمادگی‌های فنی و تکنولوژیک هم در سال جاری همچون سال‌های گذشته از رتبه‌های خوبی برخوردار نبوده و تقریباً رتبه اکثر شاخص‌های این ۲ رکن بالای ۱۰۰ می‌باشند.

وضعیت ایران در رکن اندازه بازار نسبت به سایر ارکان رقابت‌پذیری بهتر بوده است. همانطور که در جدول ملاحظه می‌گردد، ایران در شاخص اندازه بازار داخلی (مجموع تولید ناخالص داخلی علاوه بر ارزش واردات کالا و خدمات منهای ارزش صادرات کالا و خدمات) در سال ۲۰۱۳ با رقم ۵ رتبه ۱۸ را کسب نموده که نسبت به سال گذشته یک رتبه کاهش داشته است. رتبه ایران در شاخص اندازه بازار خارجی (ارزش صادرات کالا و خدمات، بین ۱ تا ۷، ۷= بهترین) ۲۵ و با رقم ۵/۶ بوده است. همچنین، شاخص سهم تولید ناخالص داخلی بر اساس برابری قدرت خرید (PPP) از تولید ناخالص داخلی جهان براساس PPP در سال جاری رتبه ۱۷ را کسب نموده است.

در رکن مهارت‌های کسب‌وکار تنها شاخص قابل قبول ایران شاخص نظارت بر توزیع بین‌المللی بوده که رتبه ۳۴ را در بین ۱۴۸ کشور مورد مطالعه کسب نموده که نسبت به سال گذشته ۱۳ پله بدتر شده است. شاخص کیفیت مؤسسات تحقیقات علمی (۷= بهترین در زمینه مربوطه در سطح بین‌المللی) در رکن مهارت و نوآوری نیز حائز رتبه ۴۳ و شاخص ۴/۲ شده است که از نظر رقم شاخص تفاوتی با سال گذشته نداشته است.

جدول ۸. مقایسه رتبه‌های ایران در شاخص‌های رقابت‌پذیری در سال ۲۰۱۳
نسبت به سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۱۲)

رتبه در سال ۲۰۱۳	رتبه در سال ۲۰۱۲	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۰	شاخص رقابت‌پذیری
رکن نهادها و مؤسسات				
۶۵	۵۵	۶۱	۷۰	حقوق مالکیت
۱۲۲	۱۱۲	۱۱۱	۱۱۴	حمایت از مالکیت معنوی
۷۵	۵۹	۵۹	۶۲	انحراف از بودجه عمومی
۴۷	۳۵	۳۹	۳۹	اعتماد عمومی به سیاستمداران
۷۳	۶۲	۶۵	۶۹	پرداخت‌های غیر قانونی و رشوه
۷۳	۶۳	۶۶	۶۵	استقلال قضایی
۵۲	۴۱	۴۳	۴۸	مقبولیت تصمیمات مقامات دولتی
۷۴	۵۳	۶۸	۸۵	اسراف در مخارج دولتی
۱۲۳	۱۱۶	۱۰۷	۹۹	بار الزامات دولتی بر کسب و کار
۹۱	۷۷	۷۲	۷۹	کارایی چارچوب قانونی در حل و فصل مناقشات
۱۲۴	۱۰۴	۱۰۵	۱۱۲	کارایی چارچوب قانونی در مقررات چالش‌برانگیز
۱۳۱	۱۲۷	۱۲۵	۱۲۴	شفافیت تصمیمات دولتی
۱۱۷	۱۰۵	۱۰۹	۱۱۹	هزینه‌های تروریسم بر کسب و کار
۹۴	۷۸	۹۰	۱۰۱	هزینه‌های جرم و خشونت بر کسب و کار
۱۰۵	۸۸	۹۰	۱۰۲	هزینه‌های جرایم سازمان‌یافته بر کسب و کار
۶۶	۵۶	۶۰	۵۳	اطمینان به خدمات پلیس
۸۲	۶۶	۸۴	۸۴	رفتار اخلاقی بنگاه‌ها
۱۰۵	۹۳	۱۰۵	۱۰۷	قدرت ممیزی و گزارش‌دهی استانداردها
۱۱۹	۱۰۵	۱۰۳	۱۰۱	میزان اثربخشی مدیران
۱۰۴	۷۸	۹۰	۹۸	حمایت از منافع سهامداران جزء
۱۲۳	۱۳۰	۱۳۱	۱۲۷	قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران

ادامه جدول ۸

رکن زیرساخت‌ها				
۷۶	۷۴	۷۸	۷۵	کیفیت زیرساخت‌های کلی
۶۶	۶۸	۷۴	۷۴	کیفیت جاده‌ها
۴۶	۴۵	۵۰	۵۳	کیفیت زیرساخت‌های ریلی
۷۹	۸۱	۸۷	۸۴	کیفیت زیرساخت‌های بندر
۱۲۲	۱۳۲	۱۳۷	۱۳۰	کیفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل هوایی
۵۶	۵۳	۴۹	۵۰	حداکثر قابلیت طی مسافت هوایی از کشور در هفته (میلیون کیلومتر)
۵۱	۶۰	۷۲	۷۰	کیفیت ارائه برق
۲۸	۳۲	۳۱	۳۶	تعداد خطوط تلفن ثابت فعال در ۱۰۰ نفر جمعیت
۱۱۷	۱۱۲	۸۵	۹۵	تعداد اشتراک تلفن همراه در ۱۰۰ نفر جمعیت
رکن فضای اقتصاد کلان				
۶۲	۲۹	۱۹	۴۳	تراز بودجه دولتی (درصد از تولید ناخالص داخلی)
۱۵	۳	۱۰	۲۶	پس‌انداز ناخالص ملی (درصد از تولید ناخالص داخلی)
۱۴۸	۱۴۲	۱۳۶	۱۲۱	تورم (متوسط سالانه تغییرات شاخص مصرف‌کننده)
۹	۱۵	۱۳	۱۷	بدهی دولتی (بدهی ناخالص دولتی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی)
۱۱۸	۱۰۸	۱۱۴	۹۷	رتبه‌بندی اعتباری کشور (احتمال بدهی‌های حکومتی بین ۱۰۰-۰)
رکن بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی				
۸۱	۷۹	۸۴	۸۶	آثار بیماری مالاریا بر کسب‌وکار
۸۵	۸۴	۸۶	-	شیوع مالاریا (تعداد مبتلایان به مالاریا در ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)
۶۳	۵۷	۶۶	۷۶	اثرات سل بر کسب‌وکار
۴۷	۳۸	۴۱	۴۳	شیوع سل (تعداد مبتلایان به سل در ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)
۷۲	۶۲	۶۶	۶۶	اثرات ایدز HIV بر کسب‌وکار
۴۵	۵۴	۵۵	۵۵	شیوع ایدز (درصدی از بالغین بین ۱۵-۴۹ سال)
۹۳	۸۸	۹۲	۹۴	مرگ‌ومیر نوزادان (نوزادان بین ۱۲-۰ ماه در هر ۱۰۰۰ تولد)
۸۷	۸۶	۸۶	۸۷	امید به زندگی (سال)
۶۵	۶۱	۶۶	۷۰	کیفیت تحصیلات ابتدایی
۶	۹	۵	۵	نرخ ثبت نام در مقطع ابتدایی

ادامه جدول ۸

رکن آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی				
۸۱	۶۲	۸۰	۸۹	نرخ ثبت نام در مقطع دبیرستان (درصد ناخالص)
۵۲	۵۹	۶۵	۶۲	نرخ ثبت نام در آموزش عالی (درصد ناخالص)
۱۰۳	۹۴	۱۰۴	۱۰۸	کیفیت سیستم آموزشی
۴۰	۳۲	۳۵	۴۱	کیفیت آموزش ریاضی و علوم
۹۵	۹۳	۹۴	۸۷	کیفیت مدیریت مدارس
۱۲۶	۱۱۷	۱۱۸	۱۱۴	دسترسی به اینترنت در مدارس
۸۲	۷۳	۷۹	۷۴	دسترسی محلی به تحقیقات تخصصی و خدمات آموزشی
۱۴۱	۱۳۴	۱۳۳	۱۳۲	میزان آموزش کارکنان
رکن کارایی بازار کالا				
۱۲۱	۱۰۶	۱۰۶	۱۱۲	شدت رقابت در صنایع محلی
۶۷	۴۷	۴۹	۵۴	وسعت تسلط بازار در بنگاه‌ها
۷۳	۶۰	۷۳	۵۹	اثربخشی سیاست‌های ضد انحصار (مشوق رقابت)
۹۵	۷۱	۷۳	۷۲	وسعت و اثر وضع مالیات (محدودیت بر کار و سرمایه گذاری)
۹۸	۹۳	۸۶	۸۰	نرخ مالیات (درصد سود، ترکیبی از مالیات بر سود، مالیات بر کار و سایر مالیات‌ها)
۷۴	۴۷	۳۴	۵۷	تعداد مراحل مورد نیاز برای شروع یک کسب و کار
۶۳	۳۴	۲۸	۳۰	زمان مورد نیاز برای شروع یک کسب و کار (روز)
۱۱۴	۱۰۲	۸۲	۶۰	هزینه‌های سیاست‌های کشاورزی (تعادل بین منافع مالیات دهندگان، مصرف کنندگان و تولید کنندگان)
۱۱۳	۱۲۵	۱۳۷	۱۳۵	موانع تجاری (محدودیت واردات کالا)
۱۴۷	۱۳۹	۱۴۰	۱۳۵	تعرفه‌های تجاری (متوسط نرخ تعرفه‌های موزون تجاری)
۱۴۸	۱۴۴	۱۴۱	۱۳۹	میزان مالکیت خارجی
۱۳۶	۱۲۷	۱۲۸	۱۲۹	اثرات قوانین کسب و کار بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی (محدود کننده)
۱۰۳	۱۰۰	۱۰۴	۱۱۴	وضع حقوق گمرکی (کارایی)
۱۴۷	۱۳۷	۱۳۳	۱۳۴	واردات به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی
۱۲۲	۱۱۴	۱۱۵	۱۱۴	درجه مشتری مداری (پاسخگویی و حفظ مشتری)
۵۶	۴۸	۵۸	۶۴	مهارت خریداران (برطبق تحلیل‌های پیچیده از ویژگی‌های عملکردی)

ادامه جدول ۸

رکن کارایی بازار کار				
۱۲۸	۱۱۹	۱۱۹	۱۱۸	همکاری در روابط کارگر با کارفرما
۱۳۸	۱۳۴	۱۳۱	۱۲۷	انعطاف در تعیین دستمزد (وابسته به هر شرکت)
۱۰۹	۸۹	۸۸	۹۰	شیوه‌های استخدام و اخراج (تعیین توسط کارفرما)
۱۰۸	۱۰۴	۱۱۲	۱۰۸	هزینه‌های اضافی بر حقوق (هفتگی)
۸۲	-	-	-	اثر مالیات بر انگیزه‌های کاری
۱۳۰	۱۲۴	۱۱۸	۱۱۱	ارتباط پرداخت‌ها با بهره‌وری
۱۲۷	۱۲۲	۱۲۴	۱۲۱	تکیه بر مدیریت حرفه‌ای (انتخاب مدیران حرفه‌ای بر اساس مدرک تحصیلی و شایستگی)
۱۴۵	۱۰۹	۱۰۷	۱۰۹	ظرفیت کشور در جذب استعدادها (وجود فرصت برای افراد با استعداد در کشور)
۱۴۷	۱۴۳	۱۲۹	۱۲۶	مشارکت زنان به‌عنوان نیروی کار (نرخ مشارکت زنان نسبت به مردان)
رکن توسعه بازار مالی				
۱۳۷	۱۳۵	۱۳۴	۱۳۳	در دسترس بودن خدمات مالی
۱۳۵	۱۲۸	۱۳۰	۱۲۹	توانایی ارائه خدمات مالی با قیمت‌های رقابتی
۸۶	۶۵	۸۰	۸۲	تأمین مالی از طریق بازار سرمایه داخلی
۱۴۸	۱۴۱	۱۳۷	۱۳۶	دسترسی آسان به وام
۱۳۹	۱۲۹	۱۳۳	۱۳۳	دسترسی به سرمایه برای کارآفرینان
۱۲۱	۱۰۴	۱۱۳	۱۱۳	استحکام بانک‌ها (بر طبق ترازنامه)
۸۲	۷۴	۸۹	۸۸	ضوابط بورس اوراق بهادار
۱۰۱	۹۹	۸۹	۸۶	شاخص حقوق قانونی (درجه حفاظت قانونی از حقوق وام‌گیرندگان و وام‌دهندگان)
رکن آمادگی‌های فنی و تکنولوژیک				
۱۲۱	۱۱۴	۱۱۷	۱۲۳	دسترسی به آخرین تکنولوژی
۱۲۰	۱۱۹	۱۲۰	۱۱۶	جذب فناوری در سطح بنگاه‌ها
۱۲۳	۱۰۸	۱۱۱	۱۱۴	انتقال تکنولوژی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI منبع کلیدی تکنولوژی‌های جدید)
۹۸	۹۵	۱۰۲	۶۰	استفاده شخصی از اینترنت (استفاده‌کنندگان شخصی از اینترنت)
۸۵	۱۲۸	۱۰۴	۱۰۱	تعداد مشترکان ثابت پهنای باند اینترنت در هر ۱۰۰ نفر
۱۲۲	۱۱۵	۱۰۳	۹۹	پهنای باند اینترنت (کیلوبایت بر ثانیه) در ۱۰۰۰۰ نفر جمعیت
۱۳۶	۸۹	-	-	تعداد مشترکان پهنای وسیع اینترنت*

ادامه جدول ۸

رکن اندازه بازار				
۱۸	۱۷	۱۸	۱۸	شاخص اندازه بازار داخلی (مجموع تولید ناخالص داخلی به‌علاوه ارزش واردات کالا و خدمات منهای ارزش صادرات کالا و خدمات)
۲۵	۲۶	۲۵	۲۵	شاخص اندازه بازار خارجی (ارزش صادرات کالا و خدمات)
۱۷	۱۷	۱۸	۱۷	سهم تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس برابری قدرت خرید (PPP) از تولید ناخالص داخلی جهان بر اساس PPP
۱۰۳	-	-	-	صادرات به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی
رکن مهارت‌های کسب‌وکار				
۵۷	۴۶	۵۳	۵۶	کمیت عرضه‌کنندگان داخلی
۱۲۸	۱۲۳	۱۲۹	۱۲۵	کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی
۹۹	۸۵	۹۳	۹۱	وضعیت توسعه خوشه‌ای
۱۱۶	۱۰۰	۹۵	۱۰۲	مزیت رقابتی (تولیدات منحصر بفرد)
۱۱۲	۱۰۷	۱۰۷	۹۴	وسعت زنجیره ارزش
۳۴	۲۱	۲۱	۱۵	نظارت بر توزیع بین‌المللی
۸۰	۷۱	۷۶	۷۵	تخصصی شدن فرایند تولید
۱۲۰	۱۱۳	۱۱۴	۱۰۷	وسعت بازاریابی
۱۳۱	۱۲۰	۱۲۴	۱۲۱	تمایل به تفویض اختیار
رکن مهارت و نوآوری				
۸۵	۵۹	۶۷	۶۸	ظرفیت نوآوری (با انجام تحقیقات رسمی، پیشرو در تولید محصولات و فرایندهای جدید)
۴۳	۴۰	۴۹	۵۲	کیفیت مؤسسات تحقیقات علمی (در زمینه مربوطه در سطح بین‌المللی)
۱۱۰	۹۷	۱۰۲	۱۰۷	مخارج تحقیق و توسعه در بنگاه‌ها
۹۰	۸۷	۹۳	۹۷	مشارکت صنعت و دانشگاه در تحقیق و توسعه
۷۳	۶۶	۶۱	۶۰	خرید محصولات با فناوری پیشرفته توسط دولت
۳۷	۳۴	۳۷	۳۷	دسترسی به دانشمندان و مهندسين
۱۰۷	۱۰۰	۷۹	۸۰	موارد اختراعات ثبت شده در یک میلیون جمعیت (تعداد)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۰-۲۰۱۳)، مجمع جهانی اقتصادی.

۱۳. جمع‌بندی

گزارش رقابت‌پذیری جهانی گزارش نسبتاً جامعی است که عمده شاخص‌های اقتصادی و غیراقتصادی اثرگذار بر قدرت رقابت‌پذیری در کشورها را مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌دهد و ایران طی ۴ سال گذشته با مجمع جهانی اقتصاد در این خصوص همکاری می‌کند. براساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۴-۲۰۱۳) که توسط مجمع جهانی اقتصاد و با استفاده از داده‌های کشورهای جهان و گزارشات سازمان‌های بین‌المللی در خصوص رتبه رقابت اقتصادی و با استناد به شاخص‌های رقابت‌پذیری کشورها هر ساله منتشر می‌شود، سوئیس با شاخص رقابتی ۵/۶۷ برای پنجمین سال پیاپی رقابت‌پذیرترین اقتصاد جهان محسوب می‌شود. اقتصاد کشورهای سنگاپور، فنلاند، آلمان و ایالات متحده آمریکا در رتبه‌های دوم تا پنجم جهان جای می‌گیرند.

در گزارش رقابت‌پذیری جهانی، رقابت به‌عنوان مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی که سطوح بهره‌وری را در یک کشور تعیین می‌نمایند، تعریف می‌شود. شاخص جهانی رقابت‌پذیری که در این گزارش به کار گرفته شده است، شامل متوسط وزنی اجزای گوناگونی است که جنبه‌های مختلف رقابت را اندازه‌گیری می‌نمایند. این اجزا در ۳ سطح توسعه و شاخص‌های کلی الزامات اساسی، عوامل افزایش کارایی و عوامل نوآوری جای می‌گیرند و این ۳ سطح خود به ۱۲ رکن رقابت‌پذیری تقسیم می‌شوند. این در حالی است که هر یک از ارکان دوازده‌گانه رقابت‌پذیری نیز زیرگروه‌های متعددی را شامل می‌شوند.

در میان کشورهای منطقه خاورمیانه، بهترین رتبه‌ها به ترتیب به کشورهای قطر با رتبه ۱۳، امارات متحده عربی با رتبه ۱۹ و عربستان سعودی با رتبه ۲۰ تعلق دارد. همچنین، کشورهای مالزی با رتبه رقابت‌پذیری ۲۴، بروئنی (دارالسلام) با رتبه ۲۶، عمان با رتبه ۳۳، کویت با رتبه ۳۶، آذربایجان با رتبه ۳۹، ترکیه با رتبه ۴۴، قزاقستان با رتبه ۵۰ و هند با رتبه ۶۰ حائز رتبه‌های رقابت‌پذیری نسبتاً خوبی در منطقه می‌باشند. در بین ۱۴۸ کشور مورد مطالعه در این گزارش، رتبه و شاخص رقابت‌پذیری ایران به ترتیب ۸۲ و ۴/۰۷ بوده است. این ارقام نسبت به شاخص و رتبه رقابتی ایران در گزارش سال قبل بدتر شده است. در سال گذشته ایران با کسب شاخص ۴/۲۲ در میان ۱۴۴ اقتصاد جهان حائز رتبه رقابت‌پذیری ۶۶ بوده است.

شاخص و رتبه‌های رقابت‌پذیری ایران، در گزارش (۲۰۱۴-۲۰۱۳) رقابت‌پذیری مجمع جهانی اقتصاد در هر ۳ سطح توسعه و ۱۱ رکن از ارکان دوازده‌گانه رقابت نسبت به سال گذشته بدتر شده‌اند. بیشترین کاهش رتبه ایران در سطح اول توسعه یعنی الزامات پایه و رکن فضای اقتصاد کلان بوده که با ۴۳ پله نزول از رتبه ۵۷ به رتبه ۱۰۰ رسیده است. همچنین، از بدترین رتبه‌های ایران

می‌توان به شاخص تورم با رتبه ۱۴۸، شاخص تعرفه‌های تجاری با رتبه ۱۴۷، شاخص میزان مالکیت خارجی با رتبه ۱۴۸، شاخص واردات به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۱۴۷، شاخص ظرفیت کشور در جذب استعدادها با رتبه ۱۴۵، شاخص دسترسی آسان به وام با رتبه ۱۴۸ و شاخص دسترسی به سرمایه برای کارآفرینان با رتبه ۱۳۹ اشاره نمود.

رتبه‌های ایران همواره در رکن اندازه بازار و شاخص‌های اساسی و پایه مطلوب بوده است. در این رکن، شاخص اندازه بازار داخلی (مجموع تولید ناخالص داخلی به‌علاوه ارزش واردات کالا و خدمات منهای ارزش صادرات کالا و خدمات) با رتبه ۱۸، شاخص اندازه بازار خارجی (ارزش صادرات کالا و خدمات) با رتبه ۲۵ و شاخص سهم تولید ناخالص داخلی بر اساس برابری قدرت خرید (PPP) از تولید ناخالص داخلی جهان بر اساس PPP با رتبه ۱۷ بیانگر ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های کشور می‌باشند. از بهترین رتبه‌های ایران در سایر ارکان دوازده گانه رقابت می‌توان به این موارد اشاره نمود: شاخص اعتماد عمومی به سیاستمداران با رتبه ۴۷، شاخص پس‌انداز ناخالص ملی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۱۵، شاخص بدهی ناخالص دولتی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی با رتبه ۹، شاخص کیفیت زیرساخت‌های ریلی با رتبه ۴۶، شاخص کیفیت ارائه برق با رتبه ۵۱، شاخص تعداد خطوط تلفن ثابت فعال در ۱۰۰ نفر جمعیت با رتبه ۲۸، شاخص نرخ ثبت‌نام در آموزش عالی با رتبه ۵۲، شاخص کیفیت آموزش ریاضی و علوم با رتبه ۴۰، شاخص نظارت بر توزیع بین‌المللی با رتبه ۳۴ و شاخص کیفیت مؤسسات تحقیقات علمی با رتبه ۴۳. در بین شاخص‌های مربوط به رکن بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی شاخص شیوع سل (تعداد مبتلایان به سل در ۱۰۰ هزار نفر جمعیت) با رتبه ۴۷، شاخص شیوع ایدز (درصدی از بالغین بین ۱۵-۴۹ سال) با رتبه ۴۵ و شاخص نرخ ثبت‌نام در مقطع ابتدایی با رتبه ۶، از بهترین شاخص‌های این رکن در سال جاری می‌باشند.

در حال حاضر، گزارش رقابت‌پذیری جهانی - به‌رغم وجود برخی ابهامات در محاسبه شاخص‌ها و رتبه‌های رقابت‌پذیری ایران - تنها مرجع بین‌المللی جهت رتبه‌بندی و مقایسه کشورها در این خصوص می‌باشد. بر این اساس، همکاری نهادهای متولی آمار و ارقام در کشور با مجمع جهانی اقتصاد می‌تواند اطلاعات صحیح‌تر و قابل قبول‌تری به سرمایه‌گذاران و کارآفرینان و تولیدکنندگان ارائه دهد و ضمن افزایش قدرت رقابت بخش‌های مختلف کشور به ارتقای سطح توسعه کشور بینجامد.

با عنایت به اهداف مورد نظر در خصوص تحقق اهداف سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در جهت دستیابی به جایگاه نخست اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، افزایش رقابت‌پذیری در تمام حوزه‌های کشور مورد تأکید مسئولین قرار دارد. بر این اساس، دستیابی به چنین هدفی

بررسی شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران و... ۱۲۷

نیازمند ارتقای کارایی بنگاه‌های اقتصادی و بهره‌برداری از منابع مادی، انسانی و به‌ویژه فناوری است که در نهایت رشد اقتصادی کشور را در پی خواهد داشت.

منابع

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی، گروه اتحادیه‌های تجاری بین‌المللی، "گزارش‌های بررسی شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در مقایسه با سایر کشورهای جهان در سال‌های ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱".

Economist Intelligence Unit (2012), Country Data database, December.

US Central Intelligence Agency (2012), The World Factbook, December.

World Bank (2012), World Development Indicators, December.

World Economic Forum (2013-2014), The Global Competitiveness Report.

World Economic Forum (2012-2013), The Global Competitiveness Report.

World Economic Forum (2011-2012), The Global Competitiveness Report.

World Economic Forum (2010-2011), The Global Competitiveness Report.

